

PINAR ÖĞÜNÇ • Pandemi Zayıtı

PINAR ÖGÜNÇ İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü mezunu. 22 yaşında, bir haber dergisindeki iş görüşmesine yazdığı hikâyelerle giderek gazeteciliğe başladı. 1997'den bu yana çeşitli dergi ve gazetelerde muhabir, editör, köşe yazarı olarak çalıştı. 2008'de Türkiye Gazeteciler Cemiyeti'nin seçtiği "En İyi Röportaj Ödülü" nün ve 2015'te Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi'nin Evrim Alataş adına verdiği "Ayrımcılığa Karşı Ödül" ün sahibi oldu. Kitapları: *Jet Rejisör Çetin Inanç* (röportaj, Roll Kitapları, 2006; İletişim Yayınları, 2016), *Ince İş* (röportaj, İletişim, 2009), *Asker Doğmayanlar* (röportaj, Hrant Dink Vakfı Yayınları, 2013), *Aksi Gibi* (öykü, İletişim, 2015), *Cotturuk Defterleri* (Can Çocuk, 2019), *Beterotu* (öykü, İletişim, 2019).

Duvar Medya Vakfı'nın desteğine teşekkür ederiz.

İletişim Yayınları 3028 • Bugünün Kitapları 259

ISBN-13: 978-975-05-3125-5

© 2021 İletişim Yayıncılık A.Ş. / 1. BASIM

1. Baskı 2021, İstanbul

EDİTÖR Tanıl Bora

KAPAK Suat Aysu

KAPAK ÇIZIMLARI Murat Başol

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Remzi Abbas

BASKI Sena Ofset · SERTİFİKA NO. 45030

Litros Yolu, 2. Matbaacılar Sitesi, B Blok, 6. Kat, No: 4NB 7-9-11

Topkapı, 34010, İstanbul, Tel: 212.613 38 46

CILT Güven Mücellit · SERTİFİKA NO. 45003

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak,

Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 40387

Cumhuriyet Caddesi, No. 36, Daire 3, Seyhan Apartmanı,

Harbiye Mahallesi, Elmadağ, Şişli 34367 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

PINAR ÖĞÜNÇ

Pandemi Zayiatı

Bir Yıldan 35 Hayat Hikâyesi

ÇİZİMLER *Murat Başol*

İÇİNDEKİLER

Sunuş	9
TEŞEKKÜR	19
1 “Niye konuşmuyor kimse, neden kimse itiraz etmiyor?”	21
2 “Herkes sizi boyunduruk altına almaya çalışıyor”	29
3 “Bildiğim gaddarlığın yüzüme vurulması oldu o olay”	35
4 “Hayat şimdi başladı diye düşünüyorum”	43
5 “Sağlık sisteminde bir sorun olduğunda vatandaş bize patlıyor”	51
6 “İnanın o kadar antin kuntin işlemler için çalışıyor ki şube”	59
7 “Ey zahit, şaraba eyle ihtiram / İnsan ol cihanda, bu dünya fani”	69
8 “Sağlık açısından inşaat hiç iyi değildir”	77

9	“Galiba çalışmamak çalışmaktan daha fazla yordu beni”	83
10	“Her şeye rağmen pandemi beni pozitif etkiledi aslında”	91
11	“Umarım maskeler üçüncü kata ulaşmadan çözülür bu iş”	99
12	“Benim çocukluğum da olağanüstü halde geçmişti”	107
13	“Sokağa çıkma yasağı bize işlemiyor, biz yine ev ev geziyoruz”	117
14	“Zaten sorunlu olan sistem iyice mide bulantısı haline geldi”	125
15	“Asıl virüs, insanın beynine giren gerçeği görememe virüsü”	135
16	“Buradan geçtiysek, kolay kolay yıkılmayız gibi bir duygu uyandıracak ileride”	143
17	“Nasıl olayım, çöpten patlıcan aldım işte bugün”	151
18	“Radikal bir karar aldım, Türkiye’deki hayatımı bırakıp Belçika’da sıfırdan başladım”	161
19	“Devletin ızdırabı devam ettikçe özel sektör kuduz gibi olur”	171
20	“Gurur duyuyorum, iyi ki yapmışım diyorum”	177
21	“Sanki sağlık çalışanları bütün bunlara hazırmış gibi bir algı var”	187
22	“Biz virüsten değil başka şeylerden çektik buralarda”	193
23	“Bu bir seneyi idrak ettikçe toplu bir hezeyan yaşayacağımızı düşünüyorum”	201

24	“İş bulamayanlar da kâğıtçılık yapıyor artık”	211
25	“Umarım öngörülerimde yanılırim. Yanılmak istiyorum”	217
26	“Bakkal mı sanıyorlar marketi anlamıyorum, ben mi koyuyorum fiyatı!”	227
27	“Bir şey diyeyim mi, korona bir tek benim işime yaradı galiba”	235
28	“Son fotoğrafımı atayım mı size, şakaklarıma karlar düştü”	243
29	“Hep sorgulamalar yaptığım bir yıl oldu, ne yapıyorum ben dedim”	253
30	“Gençliğimi sömürdüler ya benim, yazın bunları lütfen”	261
31	“Olağanüstü bir zamanda yaşamının insanın zihnini açan bir tarafı var”	267
32	“Görüyorsun işte, ortalık yangın yeri...”	279
33	“Kaybedeceksek de bağırarak kaybetmeyi tercih ederim”	287
34	“Korkma dedim eşime, biz dibi zaten gördük”	297
35	“Ben hayatta yeniden doğmuş gibi hissediyorum kendimi”	305

Sunuş

Okuduğunuz satırlar kaleme alınırken günlük resmî pandemi bilançosunda vaka sayısında 5.044.936, ölüm sayısında 43.311 yazıyordu. Bu bile fazlasıyla rktcyken, oradakilerin gerçek sayı olmadığını da biliyoruz. Kaç katı? Ne dehşet verici bir bilinmezlik... Kaç kişi eksildik? Bu kitabın ilk görüşmesini tekstil işçisi Semra ile yaparken ölüm hanesinde yazan ise l'di. Semra'nın çalıştığı çorap fabrikasında üretim devam edip etmeyeceğine karar vermek için patronu cumhurbaşkanının açıklamasını bekliyordu. Üretim o fabrikada durmadı. Üretim hiç durmadı.

23 Mart-22 Mayıs 2020 tarihleri arasında gazetedevar'da kadın, erkek, işçi, memur, işsiz, beyaz yakalı, mavi yakalı, serbest çalışan, evde çalışan, evde kalamayan, zorla çalıştırılan, zorla izne çıkartılan, salgının ilk günlerinde işten atılan; telaşlı, öfkeli, daha o vakitte yorgun, on şehirde 35 kişi konuşmuştu. Küresel bir halk sağlığı meselesinin yönetiliş biçiminin gerçek hayatlara nasıl dokunduğunu gösteren, seçilen yolun var olan sömürüyü, eşitsizliği, yoksulluğu nasıl derinleştirdiğini işaret eden hikyelerdi bunlar. Beden kadar ruhu da inciten, karakteri aşındıran, mizacı dönüştüren, "yaşayan ller" yaratmak isteyen sistemi, bir krizin tam da alarm anında tecrübeleriyle tas-

vir ettiler. Kendi kelimeleri, içlerinden yükselenin ritmiyle yazdurdular hikâyelerini. Peki sonra ne oldu? Bu kitap bu cevabın peşinde doğdu, aynı 35 kişiye bir yıl sonra tekrar sorarak: Sonra neler yaşandı? Biz ne yaşadık böyle?

Bu yazısı dizisi 22 Mayıs'ta biterken şöyle girmiştim son söze:

Zaman birimleri, o birimleri ve fazlasını icat eden insan, bedenlerimiz, kaçınılmaz olarak ölüm ve hayat, içerisi ve dışarı, eski ve yeni normal üzerine yeniden düşündüğümüz günler yaşadık, yaşıyoruz. İnsanlık tarihindeki sayısız benzeri gibi sarsan, billurlaştırıcı, aynı bırakmayan o büyük anlardan biri, bizim küçük ömürlerimize de denk geldi. Pandemi hakikatinin insanlık açısından hiç de sürpriz olmayışı, hazırlıksızlığımızı daha fazla vuruyor yüzümüze. Fakat insanlığın daha önce böylesi hadiselerle çok defa sınanmış olması, bu çağ sakinlerinin tecrübesini, yaşadığı şoku ve çaresizliği küçültmüyor da. Bu bizim temasımız.

Öyle büyük bir an ki, evreni isimlendirmeye ve idareye kendini muktedir kılmış insan, bedeninin bir sistemine tutunup hepten çökecek bir zerrecik karşısında, kudretsiz bir nokta ufaklığında buluyor kendini. Soluğumuzu maskeleyerek, ellerimizi alkolleyerek ve bir buçuk metreler hizalanarak korunmaya çabalayışımızda iç burkan bir gülünçlük beliriyor. Aynı esnada ölülerimiz yalnız hastane odalarından çıkarılıp hızla bu dünyadan uğurlanıyorlar. Vedadan ve yastan mahrum bırakılmış biz kalanlar, hazin bir boşluğun içinden, bir daha asla aynı görünmeyecek ağaçlara, bulutlara ve çocuklara bakıp devam edebilmeyi diliyoruz.

Çalışmak, ücretli çalışmak öldürüyordu zaten, hasta ediyordu. Öyle bir an ki yaşadığımız, hayatımızı kazanırken hayatımızı kaybetmek, üç ay öncesine göre daha da dolaysız ihtimaliyle beliriyor bazılarımızın karşısında. İnsan mamulü bir düzenin yasalarıyla kimin öleceği seçiliyor herkesin gözleri önünde. Bu kadar çığ ve bu kadar vahşi bir âna tanıştık. Bir mihmandarı var sanki virüsün; insan eseri o sistemin bir köşesine tutunmuş, tek başına yayılmıyor. Kimin ölüme karşı savunmasız bırakılacağına, kimin yaşayacağına yüzyıllardır karar veren iktidarlar yüzünü maskeleyemeye dahi tenezzül etmiyor. Nasıl bir müdanasızlık, çıldırtıcı bir öz-

güven karşımızdaki. Her bakışta vahşetin başka bir sahnesini görelim diye ressamın ince ince işlediği metrelerce tuvalde kanlı bir savaş, bir katliam, bir yıkım ânı var; kopuk başlar, zulmedenin gözleri, havalanmış toz... Öyle şiddetli anlardan birindeyiz sanki. Yağlı boyanın içindeyiz. Her şeye rağmen çark dönmeli, üretimin durmaması, hatta daha da artması, pazarların yeni boşluklarından faydalanıp 21. asrı bizim kılmamız gerekiyor. Öyle diyorlar. Bunun bir işçi kırımı demek oluşu, sınıflar üzerinden bu aşikâr maliyet hesabı kimsenin yüzünü kızartmıyor. Askerlik jargonundaki “eğitim zayıyatı” gibi, “pandemi zayıyatı” bu da, “ekonomi zayıyatı”... Hedefe ulaşmak için verilecek fire diye bakılanlar, gözden çıkarılanlar, kullanılıp atılanlar... Aynı gemide, bazılarının kazan dairesinde yakıt nevi yakılması gerekiyor, bu gemi seyahatinde birilerinin diğerlerinin kölesi olması ya da. İsterlerse işlerini bırakıp gitmekte “özgür” olanların zorunlu emeğinden, bu pişkin “kalan sağlar” aritmetiğinden konuşmak, köleliği bir metafordan çıkarıyor. Arkada temelleri yükselen, kesintisiz üretim garantili izole çalışma kampları...

Neler eklendi sonra bu “barbarlık” tablosuna? O zaman bahsi geçen virüssüz çalışma kampları, işçilere pranga misali takılan elektronik takip sistemleri hayata geçti örneğin. Sistemli özelleştirmelerin, taşeronlaşmanın, prekarizasyonun yıllar içinde çalışanların sırtına bindirdiği bir yük vardı, daha da katlandı. Kimlerin hastalanacağına, dolayısıyla kimlerin ölebileceğine baştan karar verilmişti zaten; bundan sonra sermaye için her şey mübahtı. Üretimin durmayacağına dair hükümet tarafından verilen garanti hemen her sektörde var olan esnekleşmeyi, güvencesizliği yüreklendirdi. İşten çıkarma güya yasaktı, kovduğu kişiyi ahlâksızlıkla itham etmek gibi “ahlâksızca” bir yol bulundu. Ofis düzeni değişiyordu; ev işgal altındaydı. Rutin telefon, kamera, mesaj kontrolleri dayatılıyor, evden çalışabilmeyi iltimas gibi hissettiren yönetici küstahlığı katlanıyordu. Mesai ile mahremiyet arasındaki sınırı yok ederek çalışanın tüm hayatını talep eden, üstelik işvereni kimi çalışma maliyetlerinden de kurtaran evden çalışma düzeni, birçok sektörde

kalicılaşıcağının işaretlerini verdi. Bir de misliyle çarpılan bakım emeği, artan şiddet nedeniyle evler birçok kadın için azap mekânlarına döndü. Diğer yanda hesap manevralarının dahi yutulur hale getiremediği işsizlik oranları, halen bir işi olanları her koşula, her hak kaybına razı gelmeye mecbur bırakıyordu. İnsanlar rehin alınmış gibi yaşıyordu. Frenleri boşalmış enflasyon milyonları açlık sınırına taşıdı. Başlarda hayatın her şeye rağmen akması için zaruri işleri görenlere, sağlık, ulaşım, market, kargo çalışanlarına, öğretmenlere iade-i itibar dilenir gibi olmuştu; “kilit çalışanların” kıymeti anlaşılmıştı, o da çabuk geçti. Covid-19 istatistiklerinde sağlık çalışanlarıyla birlikte vakaların çoğunu onlar oluşturdu, kayıplar verdiler.

Pandemide dalgalar dalgaları izlerken, bu yeni normalden mağdur olanlara “destek” diye verilenler göstermelik kabilinden bile değildi, ki birçok sektör bunu dahi göremedi. Küçük esnaf, orta ölçekli işletmeler kıyım yaşadı; iflaslar kaçınılmazdı. Borçlanarak, küçülerek, yoksullaşarak geçti bir yıl. İşsiz kalmaktansa hastalanmak ve hatta ölmek milyonlar için yeğlenir hale geldi. Orta sınıf eriyor, yoksullar ufalanıyordu. Büyük sermayeye, elbette hükümetle mesafesine mukabil, vergi kolaylıkları sağlanırken, borçları kursağına yükselmiş yüzlerce insan çaresizlik yüzünden intiharı seçti. Ceplerindeki kuruşları sevindiklerine, boşluklarını hepimizin gökyüzüne bırakarak gittiler. Onlardan artık “helallik” de istenemezdi.

Bu hastalığın aşısı uygulanabilir hale geldiği günden beri ölenler, hayatı değil patenti, sermayeyi kutsayan akıl yüzünden hayatından oluyor. Baktığımız bu hazin tabloda başından beri beliren bu ülkeye mahsus bir sahne değildi, evet yaşanan küresel bir kriz, tüm gezegen için aslen neoliberal kapitalizmin felaketiydi. Fakat nasıl yönetildiği de önemliydi. Bu ülkede şeffaflıktan ve eşitlik ilkesinden, çokça akıldan ve izandan uzak atıldı adımlar. Halk sağlığı önceliği taşımayan, sınıfsal olduğu kadar toplumsal olarak da kesen ve bölen siyasi kararlarla, kendini yaşadığı ülkede ikinci sınıf hisseden yurttaş sayısı arttı. Yas hiyerarşisi yaratıldı; üleştirilen yasakları delebilmeye hürriyeti yeni kastlar inşa ediyordu. Gördükleri, ruhlarına hakaret, be-

denlerine işkence gibi gelen muameleyle 65 yaşını aşanlar, alt etmeye tecrübelerinin kâfi gelmediği bir haksızlık yaşadı. Bu ülkeden gitmekten daha anlamlı bir ideal bırakılmayan gençler ve daha hayatı kavradıkları yaşlarda neyi kaybettiklerini bile bilmeyen hasarlı çocuklar kaldı geri. Yönetenler, turist avlamak için turizm çalışanlarına reva gördükleri “Keyfinize bakın. Aşı-lyım” maskelerinin insanlık onuruyla ilişkisini kavrayamayacak kadar kopmuşlardı “insandan”. Kararname ve genelgelerle tek dudak rejiminde keyfiliğin kemikleştiği, kamu yararı kisvesinde kolluk gücünün cebre koşulduğu, mayası zaten var olan vatandaş muhbirliğinin körüklendiği bir yıl yaşadık. Tıklım tıklık otobüslerde yüzlerce, belki binlerce kişinin çalıştığı iş yerlerine gitmekte sorun yoktu ama kimse yürümesin diye parklar zincirlenebiliyordu. Hafta içini köle gibi çalışmakla geçiren milyonlar, sağlık açısından getirisi tartışmalı bulunan hafta sonu sokağa çıkma yasaklarıyla hepten tutsak gibi hissetmeye başladı. Hayat sadece ücretli çalışmaya indirildiğinde, evet onun adı kölelik oluyordu. Pandeminin başından itibaren işverenlerden yana görülüşü, otoriterleşmeye vesile edilmiş biçimleri, rasyonaliteyle bağın gittikçe daha fazla kopuşu ayrıca bitap düşürüyordu. Bu hikâyelerde de defalarca anıldı, tüm ezanın üzerine ruhumuz çürüdü, neşemiz kaçtı, içimiz kurudu.

“Virüs hepimizi eşitledi”, her canlının ölümlü olduğu yargısı kadar doğruluk içerebilirdi ancak; tarihin çöpüne en erken fırlatılan pandemi cümlesi buydu galiba. “Kapitalizm gerçek yüzünü gösterdi,” diyenler vardı başlarda, oysa bu şimdiki de dek de gizlemeye müdana etmediği yüzüydü düzenin. İlk şokla daha büyük kalabalıklar tarafından söylenen “Bu böyle gitmez,” ise görünüp geçen kristalize bir an gibiydi en fazla. Evet gitmezdi, gitmemeliydi, ama nasıl gitmeyecekti? Bir krizden daha can bularak başka bir şeye, kendisinden de kötü bir şeye dönüşüyordu kapitalizm gözümüzün önünde. İşte bu hikâyelere aracılık etmek, hep birlikte tanığı ve parçası olduğumuz bu büyük anı, kan kurumamış, toz yere inmemişken tuvalin bir ucundan kaydedebilmeye dair bir niyet taşıyordu. Bunun anlamına ve kıymetine inanmak istedik.

Yaşadığımız sadece bir sağlık meselesi olmadığından, ilk görüşmelerimizden başlayarak tek mevzu virüs değildi. Şimdi belirginleşen hatları, keskinleşen çelişkileri, derinleşen açmazları anlamak için kişisel emek tarihlerinden, çocukluk hayallerinden konuşmaya başladık. Pandemi öncesinde, “normal” bildikleri hayatlarında çoktandır kemikleşmiş değersizlik duygusundan, kesifleşmiş belirsizlik halinden, takatlerinin nasıl ancak güneşi batırmaya yettiğinden konuştular. Görünmez gibi hissetmeye, yok sayılmaya, özne olmaktan çıkarılmaya pandemiyle başlamamışlardı. Kapitalizmin hayatlarından çaldığı manadan, zaman algılarından eksilttiği gelecekte söz ettiler. Pandeminin yönetiliş biçimi, bu esnada azgınlaşan ekonomik kriz tüm bunları derinleştirmişti. Sınıf çatışmasının yeni tezahürleriyle karşı karşıyaydık. Hikâyelerinde isimleri yoktu, işlerinden olma korkusu yüzünden birçoğunun cümlelerinden kimliklerini açık edebilecek işaretleri törpüledik. Ortaya çıkan kişiselikten yoksun, neredeyse anonim bir beyan sayılabilirdi, ama hayır çok kişi sonra “seslerini” duyurmaktan dolayı sevinçlerini iletmişti. Bu onların sesiydi; anlatılan bizim hikâyemizdi.

Bir yıl sonra aynı kişilere tekrar ulaştığımda birkaç tür tepki baskındı. Birincisi, bu son seneyi kaderine terk edilmiş geçirmekten doğan küskünlükten belki, birinin “Senin başına ne geldi?” diye sormasından doğan mutluluktan. Hatta bunun hayatta aklına gelmeyeceğini söyleyenler, bu fikri takibe şaşırınlar vardı. Onlar hevesle, anlattıklarının ağırlığından bağımsız bir coşkuyla başladılar konuşmaya. Kimi ise başta heveskâr görünmedi, dönüp geriye bakmak, muhasebe yapmak gözlerinde büyüdü, sonra anlattıkça açıldılar. Bir de hayatında hiçbir şey değişmediği için tekrar görüşmeyi çok anlamlı bulmadığını söyleyenler çıktı; hem zaten biliyordu herkes. Sömürüyü, eşitsizliği, yoksullaşmayı kanıksamanın bir tezahürüydü belki bu; kim niye tekrar dinlesindi ki dertlerini, ne kıymeti vardı... Aslında ne çok şeyin değiştiğinden konuştuk cümlelerin devamında.

Hatırlattıkça, çoğu kişi ilk anlattıklarından bir dolu teferruatı unuttuğunu fark etti. Böyle oluyordu işte, unuttuyorduk.

O vakit bahsi geçen kimi telaşlar, kısıtlamalara yönelen öfke, henüz çift basamaklı rakamlardaki ölümlerin yarattığı dehşet, bir yıl sonra bazılarında basbayağı abartılı görünüyordu. Oysa ikinci defa görüştüğümüzde hem günlük ölüm, hem vaka sayıları çok daha fazlaydı. Hepimizde soğukkanlılık kılığına bürünmüş olan o duygu aslında bu vahşet tablosunu karnaksamadan doğuyordu biraz da. İnsan sayısını yuvarlamaya hicap duyuyor, günlerce ölüm hanesinde 300'lü sayılar gördük. Her birinin geride kalanları bildi bunun manasını; hayatın tanıdığımızı sandığımız hakikatini bu biçimde yaşamaktan her gün binlerce kişinin içi kavruldu. Milyonlar için yan yana üç yüz kişiyi, onları sevenleri, her birini öldükleri yaşa eriştiren hikâyeleri tasavvur etmek gittikçe güçleşiyordu; ölüm bir sayıya hanesine sıkışıyor, ağırlığından kaybediyordu sanki. Belki sürdürebilmek için buna mecburduk, belki zaten hem parçası hem izleyeni olduğumuz o yağlı boya tablonun içinde kaybolmuştuk.

Bu planlanabilir değildi; elbette hepsinin çevresinde Covid-19'a yakalananlar, hatta hayatını kaybedenler mevcut, ama bu 35 kişinin hiçbiri Sağlık Bakanlığı'nın vaka istatistiklerine girmedi. Salgının daha ilk günlerinde hastalanan biri, testlerinde hep negatif görünüyordu. Buna rağmen Covid tedavisi gördü. Bir yıl boyunca hiç test yaptırmadığı için semptomsuz geçirip geçirmedeğinden emin olmayan, ama işi nedeniyle aksinin çok zor olduğunu düşünen dört kişi var. Hatta atlattığını düşünmek için kiminin nedeni daha fazla. Bu da *Pandemi Zayıatı*'nı virüsün ta kendisine değil, onun etrafında örülen, onunla birlikte dayatılan hayata odaklayan bir kitap yapıyor. O da olabildi, ama teşhis ve tedaviye erişene kadar yaşananlar, bu süreçteki sorunlar, Covid-19'un bedenlerde bıraktığı kimi hâlâ meçhul izler konumuz olmadı. Onlarda kalan izleri bu pandemiye yönetenler bıraktı.

Hayatımızda benzeri olmayan bir yıldızı yaşadığımız. İşsiz kalan, iş bulan, iş kuran, ek işe başlayan, yaptığı iş azaba dönse de değiştiremeyen, Türkiye'yi terk eden, evlenen, boşanan, evliliğini gözden geçiren, çocuk sahibi olan, ailesinin yanına ta-

şınan, şehir değiştiren, emekli olmaya çalışan... Birçoğunun hayatında büyük hadiseler olmuştu. Meşhur olan dahi var. Tartışmasız en müşterek bahis yoksullaşmaydı; kimini market çöplerinden sebze topladığını söylemeye iten bundan guncunması değil, ülkenin getirildiği hale isyandı. Bir de galiba en çok yorgunluktan konuştuk; dinlenmeyle geçmesi güç bir bitkinlikten.

Depresyona giren olduğu gibi, depresyondan çıkan da vardı. İkinci görüşmeleri tanış olarak yapmanın kattığı samimiyet de etkilidir, ama daha çok herkesin bu bir yılı hayata dair sorular sorarak geçirmesinden dolayı daha “derinlerde” dolandık. Bu sürecin ruh hallerine tesirini, onlarda daimi olacağını hissettikleri izleri anlattılar. İçine dönen de vardı, tersine içinden dışına, başkalarıyla dayanışmaya doğru açılan da. Kimse için kolay bir yıl olmamıştı ama tam da buradan doğan, üstelik beklediğimden çok daha fazla sayıda güçlenme, iyileşme hikâyesi de dinledim. Bir inat vardı burada; bir direniş belki. Diplerinden kelimeler çekerek, bazen uzun uzun doğru yüklemi düşünerek olup bitenin adını koydukları duru cümleleriyle beni de zenginleştirdiler. Benim bir yılım da onlarla geçti. Hikâyelerini paylaşmayı kabul eden, kimi zaman kaygılarına rağmen bunu yapmaktaki ortak faydayı gören, bana güvenen bu 35 kişiye müteşekkirim.

İkinci görüşmeler 2 Şubat - 22 Nisan 2021 tarihleri arasında yapıldı. Söz edilen kimi uygulamaların yerini bulması, haftadan haftaya değişebilen ruh hallerinin de metne sızabilmesi için yine tam o günün resmî vaka ve ölüm sayılarını ekledim. Bu aynı zamanda önce-sonra akışına dönen hikâyenin kerteviz noktalarını oluşturdu. Bu kayıtları düşerken iki bilanço arası uçurum her defasında ürküttü, bir yıla dair zaman algımızın neye dönüştüğünün adını dahi koyamayacak kadar hasar aldığımı hissettim.

“Bu görüşmelerin hepsi bir araya geldiğinde ortaya çıkan onlarca saatlik ses, on binlerce harf, milyon çizgi, olmayan her kişi kadar eksiktir yine de, bu büyük ânın içinde zerredir, ama hakikatin mütevazı bir parçasıdır,” demiştim ilk görüşmelerin

sonunda. Niyetlendiğimiz bu bir yıllık fikrî ve hissî takibi bozmamak için, daha da geniş bir kapsayıcılık adına kişi sayısını artırmaktan yana olmadık. Zerre olduğumuzu bir daha hatırlattık kendimize; zerrenin gücüne inandık.

Bu bir yılda ne kadar çok duyduk distopya lafını. Kim için distopya söz ettiğimiz, kim için ütopyaydı bu? Peşine eklenmiş yeni bir tarifle kapitalizmin kaçınıcı sürümündeyiz? Yapay zekâ devrinin feodalizmi mi bu, bir yanı tanıdık faşizmin bu yeni kılgını nasıl adandıracamız? Pandemi bitmedi; ortasında mıyız, neresindeyiz onu dahi bilmiyoruz. Şurası kesin ki parayı ve ülkeleri yönetenler çıkarları doğrultusunda bazı pandemi hallerinden vazgeçemeyecekler; virüs riski biçim değiştirirse dahi belki daimi bir pandemi titreşimiyle yaşayacağız. Gelecek, aynı anda bu kadar fazla insana, bu kadar belirsiz ve umutsuz görünmemişti galiba daha evvel. Bunun ne demek olduğunu hep birlikte anlayacağız. Son bir senede hayatlarımızın değiştirilişi biçimi, açmazlarıyla da, önümüze çıkardığı yeni kapılarla da bundan sonrasına dair çok şey söyleyecek. Bu, yıllardan herhangisi biri değil. Unutmayacağız. Belki unutma fiilini ortadan kaldıracak denli buna dönüşeceğiz. Belki geleceği tahayyül gücümüzü hatırlamanın bir yolunu bulacağız, değiştireceğiz. Varlığını, her veçhesiyle sömürgeciliğe, cinsiyetçi iş bölümüne, derin bir eşitsizliğe ve milyarlarca insanı alternatifin imkânsızlığına ikna edebilmesine borçlu olan bu düzen, kötücül bir virüs gibi ruhlarımızı ve bedenlerimizi sarmışken “iyileşmek” nasıl mümkün olacak?

Bu barbarlık tablosuna uzun bakmaktan, ortasında bu kadar durmaktan alışan gözlerimi kırpmak, kendime de hatırlatmak için, sözü bu defa da Mayıs 2020’de olduğu gibi bitireceğim.

Belki asıl distopya tüm bunların tanığı ve parçası olmak ama başka türlüünü kurmaya gücün yetmeyeceğine inanmaktır. Birkaç ay içinde her şeyin böyle kökten değişebildiğine tanık olmak, hiçbir şeyin değişmeyeceğine dair teslimiyeti sarsabilse keşke. Yüz binlerce yıllık insanlık tarihinde, dayatılan türlü türlü “yeni normale” itiraz etmiş o isimsiz kadınlar ve erkekler, umut etmeyi se-

çenler için oradalar. Değiştirmek kolay değil belki, ama başka tür-
lüsünü istemenin hayatlarına kattığı anlamla ve güzellikle karıştı-
lar bu gezegenin toprağına hepsi. Birbirimizi dinlemeye, dayanış-
maya olan inancı her şeye rağmen korumaya çalışmak da bir tür
direniş sayılmalı.

Mayıs 2021